

ПСИХОСОМАТИЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТОВИХ ПРАКТИК ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Олена ТВЕРДОХЛІБ, Анатолій СМОВЖЕНКО

*Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут”*

Мета дослідження – визначити психосоматичні аспекти культових практик трипільської культури.

Завдання - аналіз вікових, статевих, фізичних, психічних, біомеханічних, звуковербальних та композиційних характеристик культових практик трипільської культури.

Метод дослідження – комплексний логіко-теоретичний аналіз антропоморфних культових зображень трипільської культури за алгоритмом: місце знаходження артефакту, стать, вік, фізичний стан, тонус і положення тіла та його сегментів, психоемоційний стан, декор, одяг, вид дійства, кількість учасників, звуковербальний та музичний супровід.

Анотація. Аналізуються психосоматичні характеристики культових практик трипільської культури. Культові практики трипільської культури представлені статичними та динамічними, одиночними і груповими вправами у виконанні, переважно, оголених декорованих виконавців. Пози та жести культових практик суттєво споріднені і стабільні в усі часові періоди трипільської культури і не різняться, в залежності від статі виконавців. Статичні вправи представлені у положеннях стоячи і сидячи, мають ряд ідентичних психосоматичних, біомеханічних, звуковербальних та композиційних характеристик. Динамічні вправи представлені у положеннях стоячи лінійними та круговими схемами танцювального характеру у композиціях з одиночних фігур, пар, четвірок, семірок.

Ключові слова: психосоматичні характеристики, культові практики, трипільська культура

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Психосоматичні практики давнини йога, цигун, бойові мистецтва збагатили скарбницю сучасних засобів оздоровлення, реабілітації, професійно-прикладної і спортивної підготовки. На території сучасної України у VI – III тис. до н.е. задачі духовного, психічного та фізичного виховання населення вирішувала релігійно-культова система трипільської археологічної культури засобами культових психосоматичних практик [5]. Деякі їх аспекти побіжно висвітлені в напрацюваннях історичних, релігійно-філософських (Веди, Авеста, Геродот), досліджувалися фахівцями з трипільської культури [3, 4, 6, 7], але вивчення цього різновиду людської діяльності, як виду фізичної культури залишилося по за увагою фахівців вітчизняної галузі фізичної культури [1].

Мета дослідження – визначити психосоматичні аспекти культових практик трипільської культури.

Завдання, методи й організація дослідження. За відсутності писемних джерел, завдання дослідження вікових, статевих, фізичних, психічних, біомеханічних, звуковербальних та композиційних характеристик культових практик трипільської культури вирішувалися методом комплексного логіко-теоретичного аналізу антропоморфних культових зображень з археологічних джерел та науково-художніх реконструкцій, представлених в експозиціях музеїв світу, наукових виданнях тощо. Антропоморфні культові зображення аналізувалися за алгоритмом: місце знаходження артефакту, стать, вік, фізичний стан, тонус і положення тіла та його сегментів, психоемоційний стан, декор, одяг, вид дійства, кількість учасників, звуковербальний та музичний супровід, геоастрологічні фактори.

Результати дослідження та їх обговорення. З аналізу інформаційних джерел слідує, що загал антропоморфних культових зображень трипільської культури пластики, мальованого посуду, моделей культових споруд і предметів представляє сакральні образи, ритуали, магичні та обрядові дії [2, 3, 5, 6, 7].

Аналіз культових антропоморфних зображень показав, що їх представлено натуралістично та схематично, з декором і без декору, в переважній більшості жіночими зображеннями, рідше чоловічими, чоловічо-жіночими (андрогінів), безстатевими, синкретичними, що поєднують антропоморфні риси із зооморфними, орнітоморфними та ін.

Культові жіночі зображення представлені образами тендітних дівчат, зрілих жінок середньої статури, жінок з надмірно великими стегнами, вагітних у різні строки вагітності, у тому числі й у перед пологовому стані, матерів, що годують немовлят. Зображення чоловічі, безстатеві, андрогінів та синкретичні – образами зрілих осіб стрункої і середньої статури. Фізичний розвиток зображених жінок, чоловіків та андрогінів, переважно, незначний, статура тіла тендітна або середня. Це, на наш погляд, вказує на спосіб життя з незначними фізичними навантаженнями, який відрізнявся від громади землеробського суспільства тих часів, можливість належності до жрецької еліти та уможливило припущення про відсутність значних фізичних навантажень в культових практиках. Поширеність жіночих зображень з надмірно великими стегнами вказує, на обмеженість рухової активності жінок у дітородний період та калорійний раціон харчування, за умови виключення генетичних та естетичних факторів.

У часовому плані психосоматичні характеристики культових антропоморфних зображень суттєво споріднені і стабільні в усі часові періоди трипільської культури, хоча фахівці відмічають певні зміни в позах та зменшення їх різноманітності у періоди А та ВІ [3, 5].

Серед антропоморфної трипільської пластики фахівці з трипільської культури виділяють шістнадцять іконографічних типів фігур: «стояча, з відхиленням назад корпусом з руками складеними у певному жесті, сидяча з прямою спиною, нахилена вперед або відхилена назад, з руками у певному жесті», фігурки вагітних «з порожниною в області живота та кульками в них», образи «мадонн» – стоячих або сидячих жіночих фігур «із зачіскою з довгого волосся на спині», «орант», двох богинь, сидячих фігур з чашею на колінах, чоловічі фігурки – стоячі, з перев'яззю, сидячі, з гіпертрофованим фалосом, у позі вершника, з одним оком, антропоморфні фігурки з жезлом, фігурки з реалістичними рисами обличчя, андрогінів, антропоморфні у вигляді стовпчика з модельованими рисами обличчя, схематичні антропоморфні символи, синкретичні сакральні образи з рисами різних істот (богиня-корова, богиня-птаха, богиня-змія) [5].

На наш погляд, загал культових вправ трипільської культури за показниками положення тіла, можна звести до двох видів вправ: статичних і динамічних. Статичні культові вправи практикувалися оголеними декорованими виконавцями у положеннях стоячи і сидячи, тіло у тонусі.

Статичні положення стоячи характеризують такі показники. П'ять положень тулуба: вертикально, хребет випрямлено в одній площині з маківкою голови і центром стоп; вертикально, хребет вигнуто у поперековому відділі по дузі вперед; нахил вперед за рахунок ротації у кульшових суглобах, хребет випрямлено; нахил назад за рахунок ротації у кульшових суглобах, хребет випрямлено; нахил назад за рахунок ротації у кульшових суглобах, хребет вигнуто по дузі назад. Три положення голови: маківка спрямована вертикально вгору і знаходиться на одній прямій з хребтом і центром стоп, вперед-вверх і назад-вверх. Дев'ять положень ніг: разом випрямлені, опора на повну ступню, ступні паралельні, колінні чашечки підтягнуті; разом зігнуті у колінних суглобах, опора на повну ступню, ступні паралельні; разом випрямлені, опора на витягнуті пальці ніг «пуанти»; нарізно випрямлені опора на повну ступню, ступні паралельні на ширині трохи вужче відстані між кульшовими суглобами, на ширині кульшових суглобів, на ширині плечей або ступні повернуті носками назовні чи в середину. Одинадцять положень рук – обидві руки в однаковому положенні: випрямлені опущені вниз уздовж боків тулуба; зігнуті в ліктьових суглобах і підняті в сторони-вверх; випрямлені і підняті в сторони-вверх; зігнуті у ліктьових суглобах і притулені кистями в області молочних залоз; випрямлені вперед-вниз і з'єднані кистями на рівні малого тазу (утримують жезл); випрямлені вперед-вниз, з'єднані кистями і притулені до живота; зігнуті і закруглені у ліктьових суглобах, відведені ліктями в сторони, кисті з'єднані і притулені до живота; зігнуті у ліктьових суглобах, притулені до тулуба, долоні в області пупа, пальці випрямлені; підняті вертикально вгору, закруглені у ліктьових суглобах, утримують посудину на голові; руки-бугри підняті в сторони горизонтально; руки-бугри підняті в сторони-вверх. Сім виразів обличчя: медитації, внутрішньої зосередженості, відсторонення від зовнішнього оточення, розумово-емоційного спокою – шия витягнута, обличчя вперед-вверх, очі відкриті вузькими щілинами, погляд спрямовано вдаль, губи стулені і розтягнуті в сторони у посмішку або для артикуляції звуків «і» чи «с»; натхненний спів або моління – шия витягнута, обличчя вперед-вверх, очі прищурені, рота відкрито у горизонтальний отвір малого розміру;

спокою і задоволення – шия випрямлена, обличчя вперед, очі відкриті і округлені, рота відкрито у горизонтальний отвір малого розміру; спокою і радості – шия витягнута, обличчя вперед, очі відкриті, губи разом і розтягнуті в сторони куточками вгору у посмішку; напруженого волання – шия втягнута, обличчя вперед, очі широко відкриті й округлені, рота відкрито «О» подібно; зосередженого віщування або співу – шия втягнута, обличчя вперед-вгору, очі відкриті, зовнішні кути очей опущені вниз, рота відкрито природно горизонтально; натхненний спів або крик: шия витягнута, обличчя вперед-вгору, очі і рота відкрито та сформовано у мигдалеподібну форму, м'язи обличчя напружені.

У статичних культових вправах сидячи використовувалося три види сидіння: високе, низьке, горизонтальне. Положення тулуба характеризують чотири основних положення, що мають п'ятнадцять варіантів. I. Вертикально, хребет випрямлено, сидячи на високому, низькому або горизонтальному сидіннях. II. Нахил назад під різними кутами, за рахунок ротації у кульшових суглобах, хребет випрямлено: сидячи на низькому сидінні, сегменти передньої частини тіла в одній площині та сидячи на горизонтальному сидінні, тулуб під кутом до ніг. III. Хребет вигнуто по дузі вперед у поперековому відділі: сидячи на низькому сидінні, вигин і кут нахилу назад незначні чи значні, або сидячи на горизонтальному сидінні із значним вигином при вертикальному положенні тулуба і голови, або сидячи на низькому сидінні з вигином у грудному відділі, голова нахилена назад. III. Нахил вперед за рахунок ротації у кульшових суглобах, хребет випрямлено, сидячи на високому сидінні або низькому сидінні з опорою голови на руки. IV. Нахил вперед, хребта вогнуто по дузі вперед: сидячи на високому сидінні з незначним нахилом у грудному або значним у грудному і шийному відділах хребта; сидячи на низькому сидінні з незначним нахилом у шийному або поперековому відділах хребта; сидячи на горизонтальному сидінні із значним нахилом у шийному відділі хребта. Три положення голови, маківка спрямована вертикально вгору, вперед-вгору, назад-вгору. Три основних положень ніг, що мають вісім варіантів. I. Ноги випрямлені разом, колінні чашечки підтягнуті, ступні паралельні, горизонтально, носками вперед та вертикально, носками вгору. II. Ноги випрямлені нарізно, колінні чашечки підтягнуті, ступні паралельні, горизонтально, носками вперед. III. Ноги разом, зігнуті у колінних суглобах під гострим, прямим або тупим кутом, ступні паралельні. IV. Ноги нарізно, зігнуті у колінних суглобах під прямим кутом, ступні горизонтально, опора на повну ступню, сидячи на високому сидінні або під тупим кутом, ступні горизонтально, сидячи на високому сидінні, або ступні носками вгору-назовні, опора на п'яти, сидячи на низькому сидінні. Дванадцять положень рук – обидві руки в однаковому положенні: зігнуті у ліктьових суглобах, притулені до тулуба, кисті одна на другій з'єднані в області сонячного сплетення і утримують дитину; зігнуті у ліктьових суглобах під прямим кутом, притулені до тулуба, передпліччя на стегнах, кисті утримують посудину в області сонячного сплетення; зігнуті у ліктьових суглобах, розведені ліктями в сторони, передпліччя на стегнах, кисті з'єднані (дотиком верхівок пальців або переплетенням) і притулені долонями в області малого тазу нижче пупка; зігнуті і закруглені у ліктьових суглобах, притулені до тулуба, долонями в області сонячного сплетення, кисті з'єднані і підтримують молочні залози; зігнуті у ліктьових суглобах під прямим кутом, притулені до тулуба, передпліччя горизонтально одне на другому з'єднані під грудьми в області сонячного сплетення; зігнуті у ліктьових суглобах, відставлені від тулуба в сторони, кисті на стегнах утримують плоский предмет на рівні області лона; випрямлені вперед-вниз, перехрещені в області зап'ястків, долонями на колінах; зігнуті у ліктьових суглобах, лікті в опорі на колінах, передпліччя підняті вертикально вгору паралельні між собою, кисті долонями вгору-назовні підпирають підборіддя; випрямлені підняті горизонтально і розведені в сторони-вперед на рівні плечей; руки-бугри підняті в сторони-вгору; руки-бугри розведені горизонтально в сторони; рука піднята, зігнута у ліктьовому суглобі, долонею в області молочної залози (друга рука не збереглася). Психічно-емоційний стан характеризують вісім виразів обличчя: напруженого співу або волання – обличчя вперед, очі округлені, рота дуже відкрито овальним отвором; медитації – обличчя вперед, очі трохи прикриті віями, зовнішні кути вій опущені вниз, рота відкрито вузькою щілиною природної форми; пильнування й відмежованість від навколишнього оточення – шия витягнута, обличчя вперед-вгору, очі заплющені, зовнішні кути вій опущені вниз, губи стулені разом, розтягнуті у посміш-

ку, кути губ підняті вверху; напружений спів або молитва – шия витягнута, обличчя вперед, очі відкриті, рота відкрита горизонтальною щілиною; задоволення – обличчя вперед, очі відкриті округлені, губи розтягнуті у посмішку; натхненного співу – обличчя вперед-вверх, очі відкриті округлені, погляд спрямовано в далечінь, рота відкрита «О» подібно; дужий спів або крик – обличчя вперед, очі трохи прикрито віями, зовнішні кути вій опущені вниз, рота дуже напружено відкрита; внутрішнього споглядання – шия витягнута, обличчя вперед, очі відкриті вузькими щілинами, погляд спрямовано в далечінь, рота закрито.

Деякі статичні культові вправи трипільської культури подані у групових зображеннях у положеннях стоячи, сидячи, у вигляді з'єднаних двох жіночих або безстатевих фігур. Антропоморфна жіноча статуетка представляє фігуру з одним тулубом і двома головами, з'єднаними з внутрішньої бокової сторони в області вух у положенні стоячи, ноги випрямлені, руки на поясі, обличчя усміхнені, очі відкриті [4]. Дві антропоморфні фігури в однаковому положенні на посудині з поселення Петрени [2] представляють фігури з двома торсами, розташованими один над другим, двома ногами, чотирма руками, однією головою на видовженій випрямленій шії верхнього торсу, у положенні стоячи вертикально, ноги нарізно на ширині плечей, плечі горизонтально паралельні тазу, руки опущені вниз уздовж боків кистями на рівні тазу нижнього торсу, пальці рук верхнього торсу випрямлені нарізно верхівками вниз, кисті рук нижнього торсу не означені. Композиція з трьох нарізно стоячих фігур: дві в ідентичному положенні, третя між ними у схожому, але трохи відмінному, зображена на іншій посудині з Петрен [6]. Дві фігури у положенні стоячи вертикально, ноги випрямлені нарізно на ширині плечей і тазу, плечі горизонтально і паралельні тазу, руки опущені вниз уздовж боків по дузі, що повторює конфігурацію тулуба, пальцями вниз, кисті на рівні живота. Третя фігура трохи менша розміром, окреслена контуром, без голови, має торс, фрагменти ніг, «зародки» кистей. Пари жіночих фігур у положенні сидячи пліч-о-пліч в ідентичному положенні у нахилі назад за рахунок ротації у кульшових суглобах, хребта випрямлено, ноги випрямлені вперед, руки-бугри спрямовані горизонтально в сторони нарізно або дотикаються, представляють сакральні моделі тронів, утворені, на думку фахівців, тілами двох богинь [5]. Композиції з групи нарізно сидячих по колу навколо вівтаря або в ряд жіночих фігур представлені у ряді реконструкцій. Композиція моделі храму з поселення Гелаєшть складається з трьох жіночих фігур у положеннях сидячи і стоячи. Центральна жіноча фігура середньої статури знаходиться у положенні сидячи на високому сидінні, хребта випрямлено, шию видовжено, ноги разом зігнуті в колінних суглобах, ступні паралельні носками вперед, руки зігнуті у ліктьових суглобах, розведені ліктями в сторони, кисті горизонтально притулені долонями до живота в області пупка, пальці випрямлені і розведені. Дві тендітні жіночі фігури розташовані з боків сидячої фігури у положенні стоячи вертикально, хребет випрямлено, руки-бугри розведені в сторони.

Динамічні культові вправи трипільської культури представлені схематичними антропоморфними фігурами, тіла яких утворені двома трикутниками, що дотикаються вершинами (контурними, посмугованими косими лініями, зафарбованими) (Непоротове, Бринзень, Усатово, Ржищів, Кукутень) або врізними кривими лініями (Гребені, Слободка-Західна). Характеристики динамічних культових вправ у положеннях стоячи такі. Виділяються два положення тулуба: вертикально, хребет випрямлено та нахил в сторону. У вертикальному положенні тулуба положення ніг – випрямлені разом та нарізно. У положенні ноги нарізно розташування стоп має шість варіантів: ступні послідовно, носки спрямовані в одну сторону, носок дотикається п'яти або на відстані стопи; ступні нарізно паралельні або носки розвернуті в сторони чи розвернуті в сторони і підняті вверху; нарізно на «пуантах». Одинадцять варіантів жестів рук налічується у вертикальному положенні тулуба: руки випрямлені, одна вертикально вверху, друга горизонтально; руки зігнуті у ліктьових суглобах: одна опущена вниз, кистю притулена до боку таза, друга піднята вверху, кистю на рівні голови, або утримує на голові предмет трикутної чи круглої форми, або притулена до скроні у фігур з предметом круглої форми на голові і без предметів; обидві руки підняті в одну сторону: одна випрямлена горизонтально, друга зігнута у ліктьовому суглобі, передпліччя горизонтально; обидві руки зігнуті у ліктьових суглобах підняті в сторони-вверху, кистями з боків голови; обидві руки зігнуті у ліктьових суглобах підняті в сторони-вверху, кистями

ми притулені до боків голови; обидві випрямлені і вертикально опущені вниз уздовж боків тулуба, мають по три пальці випрямлені нарізно верхівками вниз; обидві зігнуті у ліктьових суглобах кистями притулені до боків таза або ззаду до попереку; одна зігнута у ліктьовому суглобі, кистю притулена до боку таза або ззаду до попереку, друга не визначена; руки не визначені. Три варіанти жестів рук у положенні нахилу тулуба в сторону: обидві опущені, випрямлені в сторони-вниз; обидві зігнуті у ліктьових суглобах: одна опущена вниз, кистю притулена до боку таза, друга піднята вверху, кистю притулена до голови; обидві зігнуті у ліктьових суглобах, підняті вверху, кистями притулені до голови.

Групові динамічні культові вправи трипільської культури представлені лінійними та круговими схемами у композиціях з одиночних фігур, пар, четвірок, семірок у відмінних, ідентичних та дзеркальних зображеннях. Лінійні композиції складаються з трьох осіб – три одиночні фігури в ідентичних позах та з семи осіб – три одиночні фігури в ідентичних і дві пари у відмінних положеннях (розпис на посудинах з пос. Бринзени). Кругові композиції зустрічаються двох типів: розірваний круг, утворений окремо стоячими особами у різних положеннях (чотирма, що стоять напроти на малюнку на ритуальній тарілці) та замкнутий круг, утворений гуртом з двох, чотирьох, семи осіб в однаковому положенні стоячи, тримаючись за руки зігнуті в ліктьових суглобах і підняті вверху (антропоморфні посудини – подвійні та підставки чаш або цидилок з пос. Берешть, Березівка, Гренівка, Фрумушика). На думку румунських археологів, ці зображення представляють ритуальний танок «хора» [5]. Зображення мальованого посуду, на думку фахівців, відтворюють елементи трипільських ритуальних танців магічного землеробського характеру, а схеми цих танців (кола, прямі паралельні лінії, лабіринти) втілюють магічні знаки [2, 3, 7].

Керамічні примірники сакральних ударних і шумових інструментів – барабанів та брязкалець, на нашу думку, допускає їх використання у якості музичного супроводу в культових практиках трипільської культури, а певна геоастрологічна орієнтація культових споруд та місце розташування антропоморфних фігур у них – урахування геоастрологічних факторів.

Висновки

1. Культові практики трипільської культури включали статичні та динамічні, одиночні і групові вправи з незначним фізичним навантаженням, які ураховували геоастрологічні фактори.
2. Пози та жести культових практик суттєво споріднені і стабільні в усі часові періоди трипільської культури і не різняться, в залежності від статі.
3. Статичні вправи культових практик трипільської культури представлені у положеннях стоячи і сидячи, виконувалися, переважно, оголеними декорованими адептами, мали ряд спільних фізичних, психічних, біомеханічних, звуковербальних, та композиційних характеристик.
4. Динамічні вправи культових практик трипільської культури представлені у положеннях стоячи лінійними та круговими схемами танцювального характеру у композиціях з одиночних фігур, пар, четвірок, семірок.

Література

1. Вацеба О.М. Історія фізичної культури та спорту в тематиці дисертаційних досліджень: Показчик авторефератів дисертацій з історії фізичної культури і спорту / Укл. та автор вступної статті О. Вацеба. Л.: Українські технології, 2003. – 52 с.
2. Від Трипільської культури до сучасності (Відпочивайте в селах Київщини); Путівник-довідник/ Упорядник Трачук О.В. – К.: СПД Кравчук В.К., 20003. – 336 с.
3. Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація. – 2-е вид. допов. – К.: Академперіодика, 2003. – 184 с.
4. Губерначук С. Трипільля і українська мова. – К.: Фенікс, 2005. – 232 с.
5. Енциклопедія трипільської цивілізації: У 2 т. / Укл. Л.М. Новохатько, М.І. Сенченко, Т.І. Іжевська та ін. – К.: ТОВ «УКРПОЛІГРАФМЕДІА», ТОВ «ПРИНІВСБКА», 2004.
6. Шилов Ю.А. Истоки славянской цивилизации. – К.: МАУП, 2004. – 704 с.
7. Taranec N. The Trypilska Kultura – The Spiritual Birthplace of Ukraine //www.trypil-lia.com/articles/eng/re1.shtml

ПСИХОСОМАТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КУЛЬТОВЫХ ПРАКТИК ТРИПОЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Елена ТВЕРДОХЛЕБ, Анатолий СМОВЖЕНКО

*Национальный технический университет Украины
"Киевский политехнический институт"*

Цель исследования – определить психосоматические аспекты культовых практик трипольской культуры.

Задачи – анализ возрастных, половых, физических, психических, биомеханических, звуковербальных и композиционных характеристик культовых практик трипольской культуры.

Методы исследования – комплексный логико-теоретический анализ антропоморфных культовых изображений трипольской культуры за алгоритмом: место нахождения артефакта, пол, возраст, физическое состояние, тонус и положения тела и его сегментов, психоэмоциональное состояние, декор, одежда, вид действия, количество участников, звуковербальное и музыкальное сопровождение.

Аннотация. Анализируются психосоматические характеристики культовых практик трипольской культуры. Культовые практики трипольской культуры представлены статическими и динамическими, одиночными и групповыми упражнениями в выполнении, преимущественно, обнаженных декорированных исполнителей. Позы и жесты культовых практик родственны, по сути, и стабильны во все временные периоды трипольской культуры, не различаются, в зависимости от пола исполнителей. Статические упражнения представлены в положениях стоя и сидя, имеют ряд идентичных психосоматических, биомеханических, звуковербальных и композиционных характеристик. Динамические упражнения представлены в положениях стоя линейными и круговыми схемами танцевального характера в композициях из одиночных фигур, пар, четверок, семерок.

Ключевые слова: психосоматические характеристики, культовые практики, трипольская культура.

SPIRITUAL AND PHYSICAL ASPECTS OF TRYPILS'KA CULTURE CULT PRACTICES

Olena TVERDOKHLIB, Anatoliy SMOVZHENKO

National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"

The purpose of research – to determine spiritual and physical aspects of Trypils'ka Culture cult practices.

Problems (Tasks) – to analyze age, sexual, physical, mental, biomechanical, sound-verbal and composite characteristics of Trypils'ka Culture cult practices.

Methods of research – complex logic-theoretical analysis of Trypils'ka Culture anthropomorphic cult images according to algorithm: the location of artifact, sex, age, physical condition, tone and positions of the body and its segments, mental-emotional condition, decor, clothes, kind of action, quantity of participants, sound-verbal and music underneath.

Abstract. Spiritual and physical characteristics of Trypils'ka Kultura cult practices have been analyzed. Trypilska Culture cult practices are presented by static and dynamic, single and group exercises in performance by, mainly, naked decorated executors. Poses and gestures of cult trainings were related, as a matter of fact, and stable during all Trypils'ka Culture period and had no difference, depending on sex of executors. Static exercises were presented in standing and sitting positions, had a number of identical spiritual and physical, biomechanical, sound-verbal and composite characteristics. Dynamic exercises are presented in dancing character standing positions in linear and circular schemes, composed by single figures, pairs, fours, sevens.

Key words: spiritual and physical characteristics, Trypils'ka Kultura, cult practices